

Вежбе 4 - нити, искључивост

Радован Туровић - Бранислав Ристић

Конкурентно програмирање

Конкурентност

- ▶ Настала као механизам за оптимизацију употребе процесора.
- ▶ Изузетно је актуелна јер омогућава:
  - ▶ Једноставнију реализацију функционално независних делова програма (нпр. главни програм и позадинске функције).
  - ▶ Боље и равномерније искоришћење процесора (уместо да процесор чека неки процес, може да извршава неки други процес за то време).

Циљ конкурентности

- ▶ **Потенцијално** убрзање извршавања програма коришћењем више језгара/процесора (уместо да један процесор сабира милион елемената, боље да 4 процесора сабирају по 250 000 елемената).
- ▶ **Идеално** се сви задаци дешавају *истовремено* чиме се максимално смањује време извршавања програма.

Конкурентно програмирање

- ▶ На овим вежбама ћемо говорити о конкурентном програмирању употребом:
  - ▶ Нити
  - ▶ Критичних секција

Нити (енг. *threads*)

Дефиниција нити

- ▶ У оперативном систему нити представљају:
  - ▶ **токове извршавања, тј. функције програмског кода** (који се преплићу на процесору)
  - ▶ чине основу распоређивања (енг. *scheduling entity*)

Извршавање програма

- ▶ Сваки програм има бар једну нит (ток извршавања) насталу од функције `main()`.
- ▶ Програм који се састоји само од једне нити се назива **секвенцијални** програм.
- ▶ Програм који се састоји од више (од једне) нити се назива **конкурентни** програм.

Секвенцијално наспрам конкурентног

- ▶ Секвенцијално извршење програма подразумева један алгоритам у ком се задаци дешавају просто један за другим. С друге стране, код конкурентних окружења се задаци могу слободно преплитати без обзира да ли постоји чекања у задатку или не.

Секвенцијално наспрам конкурентног

Sequential

Concurrent (one core)

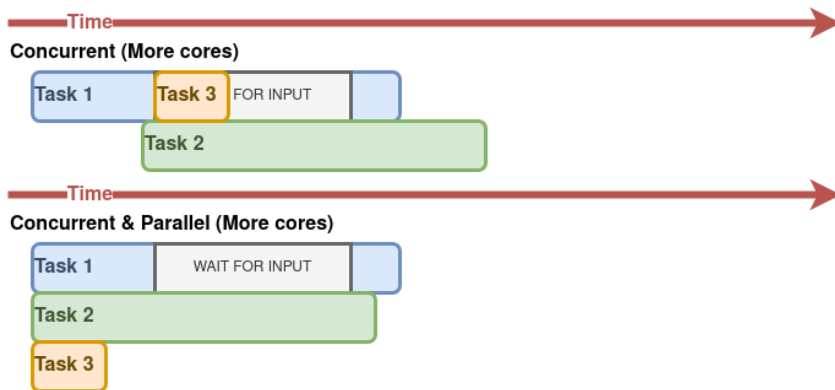
Concurrent (More cores)

Идеал извршења: паралелизам

- ▶ У идеалном случају се апсолутно сви задаци могу извршавати истовремено, сваки на свом језгру чиме се постиже максимално убрзање.

Идеал извршења: паралелизам

Од чега настају нити?

- ▶ Нити настају од функција.
- ▶ Свака нит када се ствара крене да извршава “свој” код, тј. тело некакве функције која је прослеђена конструктору нити (`std::thread`).

```
int main()
```

- ▶ Улазна тачка (енг. *entry point*) програма, тј. почетак корисничког дела програма је функција `main()`.
- ▶ Завршетак корисничког дела програма наступа када се заврши функција `main()`.
- ▶ *Ово важи како за секвенцијални тако и за конкурентни програм!*
- ▶ Из претходног следи...

int main() НИТ

- ▶ Ова нит је нарочитно битна!
- ▶ Програм траје колико и `main()`.
- ▶ Када се заврши `main()`, завршава се и цео програм, што подразумева прекидање свих нити процеса.
- ▶ Осим тога, `main()` нит је као и све друге нити.

`std::thread`

Опис и стања

- ▶ Служи за стварање нити (тока извршавања).
- ▶ Када се створи нит, објекат класе `std::thread` је у стању *'joinable'* (показује на ток извршавања). Ово значи да је нит кренула да се извршава.
- ▶ Нит се преводи из стања *'joinable'* операцијама:
  - ▶ `join()`
  - ▶ `detach()`
- ▶ Уколико се нит **не преведе** из стања *'joinable'* неком од наведених метода, добија се грешка: `Terminate called without an active exception. Core dumped.`

Пример: Здравко нит

```
void zdravo() {  
    cout << "Zdravo Sveto!" << endl;  
}  
  
void zdravko_primer() {  
    thread nit(zdravo);  
    nit.join();  
}
```

join() или detach()?

- ▶ Операција `join()` **блокира нит позиваоца** док се нит на којој је операција `join()` позвана не заврши.
  - ▶ Користи се када нит `main()` чека резултат рада нити које је створио.
- ▶ Операција `detach()` **раздваја нит позиваоца** од нити на којој је операција `detach()` позвана, тако да нит позивалац не чека да се заврши нит на којој је позвана операција `detach()`.

Пример: Висина - откачена нит

```
void visina_primer(thread &nit) {  
    nit = thread([]()->void {  
        int v;  
        cout << "Unesite svoju visinu u [cm]: ";  
        cin >> v;  
        cout << "Vasa visina je " << v << "cm." << endl;  
    });  
    nit.detach();  
}
```

Аргументи и повратна вредност

- ▶ За нит насталу од функције `f()`:
  - ▶ При стварању, нити се морају проследити аргументи по истим правилима као да се позива обична Ц++ функција `f()`.
  - ▶ Вредности свих аргумената нити се при стварању копирају у контекст нити.
  - ▶ Повратна вредност функције `f()` се занемарује (увек је `void`).

Пример: аргументи нити

```
void zbir(int a, int b, int &rez) {  
    rez = a + b;  
}  
  
void argumenti_niti() {  
    int rezultat = -420;  
    thread nit(zbir, 2, 7, ref(rezultat));  
    nit.join();  
    cout << "Rezultat sabiranja: " << rezultat << endl;  
}
```

Међусобна искључивост

Увод у искључивост

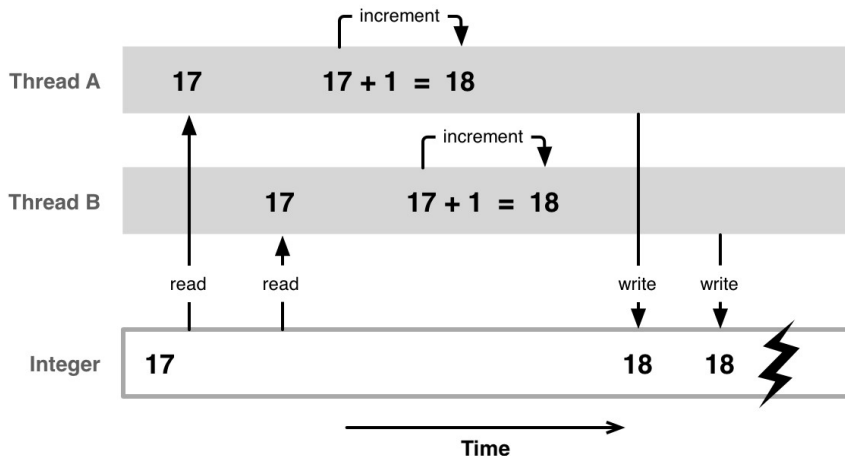
- ▶ Међусобно искључиво приступање нити **заједничким/дељеним ресурсима** је неопходно да би се заштитила конзистентност тих ресурса.
  - ▶ Шта је то **ресурс** у (конкурентном) програму?
  - ▶ Шта значи **заједнички/дељени** ресурс?
  - ▶ Шта значи бити **конзистентан**?
- ▶ Конзистентност се нарушава стихијским приступањем дељеним ресурсима (долази до “стања тркања”).

Стање тркања (енг. *race-condition*)

- ▶ Када две (или више) нити истовремено приступају незаштићеном дељеном ресурсу:
  - ▶ Оне се тркају (енг. *race*) која ће пре да приступи ресурсу.
  - ▶ Отуда назив: *race-condition*.
  - ▶ Последица: резултат извршавања неочекивано зависи од редоследа догађаја (приступа), односно тога *ко је победио у трци*.
  - ▶ То значи да је наш детерминистички програм управо постао **не**-детерминистички.

Стање тркања (енг. *race-condition*)

Пример: тркање

```
#define ITER_NO 100000000
void trkanje_primer() {
    int brojac = 0;
    thread nit1([&brojac]() {
        for (int i = 0; i < ITER_NO; i++) brojac++;});
    thread nit2([&brojac]() {
        for (int i = 0; i < ITER_NO; i++) brojac--;});
    nit1.join();
    nit2.join();
    cout << brojac << endl;
}
```

Исправан програм

- ▶ Да би конкурентни програм био **исправан** сви приступи **дељеним променљивама** морају бити **ексклузивни и (по потреби) синхронизовани**.
- ▶ Ексклузивност се постиже забраном **истовременог** приступа дељеном ресурсу од стране више нити.
- ▶ Синхронизација се постиже успостављањем **унапред одређеног редоследа приступа** нити дељеном ресурсу.

Пример: ексклузивност

```
void ekskluzivnost_primer() {  
    int brojac = 0;  
    mutex e;  
    thread nit1([&brojac, &e]() {  
        for (int i = 0; i < ITER_NO; i++) {  
            e.lock(); brojac++; e.unlock();  
        }  
    });  
    thread nit2([&brojac, &e]() {  
        for (int i = 0; i < ITER_NO; i++) {  
            e.lock(); brojac--; e.unlock();  
        }  
    });  
    nit1.join();  
    nit2.join();  
    cout << brojac << endl;  
}
```

`std::mutex`

Опис класе

- ▶ Примитива која обезбеђује међусобну искључивост.
- ▶ На енглеском *MUTual EXclusion* - отуда назив класе.
- ▶ Незаобилазан концепт у конкурентном програмирању.
- ▶ Да би се користила класа `std::mutex` потребно је укључивање заглавља `<mutex>`.

`std::mutex`

- ▶ Нуди операције:
  - ▶ `lock()`
  - ▶ `unlock()`
- ▶ Треба **избежавати** директно коришћење ових операција!
  - ▶ Нису сигурне у случају изузетка (енг. *exception safe*).
- ▶ Треба пазити код коришћења више објеката класе `std::mutex` у програму.
- ▶ Могуће је изазивање мртве петље (енг. *deadlock*)!

`std::mutex`

- ▶ **Објекте класе `std::mutex` је ЗАБРАЊЕНО копирати.**
- ▶ Чак и да је то могуће, програм семантички не би био исправан јер би нити закључавале различите пропуснице (копије) уместо јединствене пропуснице (оригинала).
- ▶ Нови стандард пружа могућност да се компајлеру експлицитно забрани да створи неке од метода које се подразумевано аутоматски генеришу (нпр. конструктор или оператор доделе).

std::mutex

```
class mutex {  
  
    . . .  
  
    mutex(const mutex&) = delete;  
  
    . . .  
  
}
```

Пример: пропуштеница

```
mutex m;  
void f() { // napraviti 2 niti od funkcije f  
    int * veliki_niz;  
    try {  
        m.lock();  
        veliki_niz = new int[10000000000000];  
        m.unlock();  
    } catch (const bad_alloc& e) {  
        cout << "Alokacija memorije neuspesna!:" << endl;  
        cout << e.what() << endl;  
    }  
}
```

`std::unique_lock`

- ▶ Служи за “закључавање” објекта класе `std::mutex`.
- ▶ Шаблонска (енг. *template*) класа.
  - ▶ Параметар шаблона за наше задатке ће бити класа `std::mutex`.
- ▶ Конструктору се као аргумент преноси референца на објекат класе `std::mutex` који треба закључати.
  - ▶ пример:
  - ▶ `unique_lock<mutex> ul(m);` за `mutex m`;

`std::unique_lock`

- ▶ Обезбеђује “аутоматско” ослобађање објекта класе `std::mutex` (у деструктору) када објекат класе заврши свој животни век.
- ▶ Омогућује привремено отпуштање пропуснице (операција `unlock()`), што се може користити ради отпуштања пропуснице ради испуњења услова чекања или повременог отпуштања пропуснице ради спречавања “изгладњивања” нити.

Критична секција

- ▶ Критична секција је део кода у којем се приступа дељеном ресурсу.
- ▶ Критична секција треба да је **што краћа!**
  - ▶ У њој долази до **серијализације извршавања** нити!
- ▶ Улаз у и излаз из критичне секције се штити механизмом за синхронизацију (`std::mutex`).

Критична секција (КС)

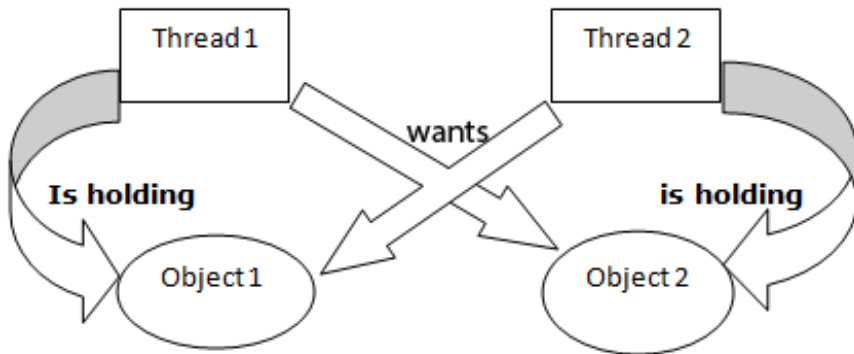
```
void visina() {  
    int v;  
    m.lock(); // zakljucavanje propusnice za iostream  
    // ulazak u KS (pocetak koriscenja resursa - iostream)  
    cout << "Koliko ste visoki [cm]?" << endl;  
    cin >> v;  
    cout << "Vasa visina je " << v << " cm." << endl;  
    // izlazak iz KS (kraj koriscenja resursa - iostream)  
    m.unlock(); // oslobadjamo pristup deljenom resursu  
}
```

Мртва петља (енг. *deadlock*)

- ▶ Мора се пазити како се формирају критичне секције!
- ▶ У случају коришћења више од једне пропуснице у програму, могуће је изазивање мртве петље.
- ▶ Најбоља пракса је да уколико има више пропусница у програму, критичне секције тих пропусница буду раздвојене.

Мртва петља (енг. *deadlock*)

Класа омотач око дељене променљиве

- ▶ Добра пракса је да се као дељене променљиве користе објекти класа које:
  - ▶ енкапсулирају атрибуте,
  - ▶ укључују и објекте за синхронизацију (`std::mutex`) и
  - ▶ приступ атрибутима обезбеђују преко **ексклузивних и синхронизованих** метода.